

Vzpomínky na můj hřebečský domov ¹

Werner Strik

Období od r. 1930, roku mého narození, do r. 1946, roku mého nuceného vysídlení z vlasti, bylo obdobím dramatického vývoje v soužití Čechů a Němců v českých zemích. Vzpomínky ožívují subjektivní zážitky z tohoto období. Jako lékař jsem se musel naučit akceptovat, že neexistuje absolutní pravda. Tento banální poznatek, ke kterému může dospět každý kriticky myslící člověk, platí pro všechny vědní obory, tedy i pro historii. Tatáž událost bude několika různými mluvčími popsána z jejich subjektivního hlediska, tedy rozdílně. Vzpomínkami, definovanými jako schopnost oživit si dřívější zážitky, zůstane však minulost zachována. Jen se zkušenostmi z minulosti můžeme vytvářet smysluplnou budoucnost. Proto nemůžeme za minulostí udělat tlustou čáru.

Škrtnout naproti tomu musíme vzájemné obviňování. Češi a sudetští Němci si musí navzájem přiznat právo interpretovat pozadí fatálních událostí 30. a 40. let tohoto století z vlastní perspektivy. My, Němci, musíme vzít na vědomí, jak hlubokou potupu pro Čechy znamenala Mnichovská dohoda a zřízení protektorátu. Naopak Češi musí uznat, že hmotná ztráta "domu a dvora" nás bolela, ztráta vlasti nás však zasáhla v srdcích nehlouběji. A konečně musí být nastolena jednota morálního hodnocení, neboť morálka je nedělitelná. Mé osobní vzpomínky nehodnotí pozadí, nýbrž jen fakta. Mým záměrem je vyprávět z osobního hlediska o společném a spojujícím - v dobrém i špatném smyslu, o nejnelidštějších i lidských událostech ze společné historie obou našich národů.

Domov - pod tímto slovem nerozumím své rodiště, Červenou Vodu, kde jsem 27.3.1930 nečekaně spatřil světlo světa, když má matka navštívila mého otce, tehdy sekundáře v tamější nemocnici. Domov - tím nemíním ani vlast, ani stát, ke kterému náležím a ke kterému se cítím příslušet, jak pravil Václav Havel ve své řeči před Spolkovým sněmem 29.4.1997. Mým domovem, kam mě rodiče přivezli několik dní po mém narození a kde jsem žil do 10.5.1946, je Rothmühl v horním Hřebečsku, dnes Radiměř. V této vsi, kde na statku žili moji předci z matčiny strany již od r. 1663, jsem prožil dětství a mládí, učil se běhat a mluvit. Tam zanechali rodina, sousedé a škola, vůně buchet z babiččiny kuchyně a pach koňských stájí, vlnící se obilná pole a lesy sténající pod tíhou sněhu, varhanní hudba nedělní mše a česká dechovka veteránského spolku nerasmazatelné dojmy na celý život a formovaly mou osobnost.

K mému domovu patří také údolí Hřebečska, neboť můj dědeček, Josef Sokele, pocházel z Udánek a moji prarodiče, Othmar a Luise Strikovi, bydleli v Rozstání. Tam měl můj pradědeček, Eduard Stryk, Čech z Lesnice, se svou ženou, Němkou z Litovle, velký statek s hostincem a řeznictvím. Mé kořeny tedy sahají až na Hanou.

S rodiči jsme já a můj mladší bratr poznávali svou vlast: Drašarov, Stříbrný pod Rohem, Anenská Studánka, Rychnov, Cimburk, Bouzov, údolí Moravská Sázavy a Desné, Praděd a Studánka byly cíli našich výletů - stále ještě snívám o své nepopsatelně krásné vlasti!

Zvláštní význam má pro mě Moravská Třebová. Nejen proto, že můj dědeček Sokele zde byl mnoho let učitelem - tomuto městu vděčím za svou existenci. Zde se r.1918 poznali moji rodiče, šestnáctiletý gymnasista Othmar Strik z Rozstání a Anni Sokelová, čtrnáctiletá žákyně klášterní školy z Radiměře. A mé děti vděčí za svou existenci mému setkání s třebovským děvčetem, Gretl - dcerou lékaře dr. Soukoppa.

Ve vzpomínkách na Moravskou Třebovou mi z dětství utkvělo trojí : zaprvé mumie v Holzmaisterově muzeu, potom zklamání z toho, že můj strýc, dr. Walter Bier, primář interního oddělení v nemocnici, nezašil sám ránu mého bratra, ale došel pro chirurga, neboť náš otec coby praktický lékař "uměl všechno" (později jsem se sám stal internistou, můj bratr chirurgem) a konečně něco dětsky banálního - úžasná meruňková zmrzlina v cukrárně v Bránské ulici.

Prostřednictvím vyprávění mých rodičů sahají mé vzpomínky na Moravskou Třebovou v pasivní formě ještě dále. Gymnázium, skauting, přátelství se spolužáky trvající až do smrti, něžná láska k jeho Anndl, studium v Innsbrucku, Vídni a Praze, starosti o rodičovský statek s hostincem v Rozstání formovaly mého otce a tím i naši rodinu.

První krvavou konfrontaci mezi Čechy a Němci v právě vyhlášeném Československu zažili moji rodiče osobně ve svém mládí, když čeští vojáci 29.listopadu 1918 na náměstí mezi Němci demonstrujícími za právo na sebeurčení zastřelili tři ženy, jednu dívku a jednoho chlapce. Jen zřídka vyprávěli moji rodiče o tomto zážitku, vděční, že mohli včas uprchnout do postranní uličky, ale s něhou a nezodpovězenou otázkou - proč?

Po studiu absolvoval můj otec v Praze školu pro záložní důstojníky - lékaře. Později následovala vojenská cvičení v Olomouci, Přerově, Prostějově a Jeseníku. Jako chlapci jsme já a můj bratr velmi rádi poslouchali jeho vyprávění z dob vojenské služby. Především nás nadchlo, že v Přerově se několikrát účastnil letu dvojplošníkem. Několik týdnů před svou smrtí, stížen nevléčitelnou chorobou, vyprávěl nám otec naposledy anekdoty ze svých vojenských let v Praze, také tu o kněžně Thun-Hohensteinové, která dokázala svým šarmem přesvědčit podplukovníka Sojku, aby poskytl vycházku dr. Gollovi, zavřenému v posádkovém vězení. Tuto anekdotu dal můj otec k lepšímu také r. 1968 při první návštěvě mého kolegy dr. Vobořila z Hradce Králové, který se hlučně rozesmál, protože tento příběh již slyšel od svého profesora anatomie. Při onom posledním rozhovoru s naším otcem v kruhu rodiny vyprávěla naše matka, jak prožívala tehdejší Československou armádu: "Bylo to krásné soužití Čechů, Němců, Slováků, Židů, byla tam všechna náboženství a všechny národnosti." Můj otec doplnil: "Nepanovala tam nenávisť, absolutně ne, naopak tam bývalo velmi veselo, Židé, Němci, Češi, Maďaři a Slováci ... a Poláci - to bylo něco!"

Stejnou zkušenost mi popisoval můj někdejší pacient Friedrich Linhart, kdysi velitel baterie Československé armády, a ve své knize "Ein Mann aus Zwittau"² napsal: "Mezi pěti národy v mé baterii se nikdy neobjevila sebemenší národnostní rozepře." Při mobilizaci 21. září 1938 odjel Linhart ke své jednotce do Brna a se svou baterií zaujal postavení v Bosonohách, na hranicích s Rakouskem. Linhart cituje také svého velitele pluku podplukovníka Šmídka.

Když si kadet stěžoval, že je sekýrován, protože je Němec, odpověděl podplukovník: "Jen Pán Bůh ví, proč Ty ses narodil jako Němec a já jako Čech!" Totéž zjistil prof. Zbyněk Vobořil v souvislosti se mnou: "Je to přece náhoda, že ty jsi Němec a já Čech. Ty máš pradědečka českého, já německého!" Je smutné, že tyto společné kořeny byly během několika desetiletí tolika lidmi v českých zemích potlačeny a zapomenuty.

Vybavím-li si vyprávění svého otce a někdejšího velitele baterie F. Linharta, získávám pocit, že přinejmenším tyto vojenské jednotky byly na cestě k onomu švýcarskému předobrazu, jež Masaryk vyhlásil za cíl první republiky. Je tragédií, že tento cíl nemohl být uskutečněn.

Roku 1928 se v Brně vzali moji rodiče. Roku 1930 převzal otec praxi obvodního lékaře v Radiměři po MUDr. Františku Vrabcovi, Čechu, velmi váženém a spřáteleném s prarodiči Sokelovými. Obec postavila roku 1925 vedle statku mých prarodičů dům pro lékaře, kam se má rodina nastěhovala. Již v nejranějším dětství jsem se proto setkával s nemocnými, kteří chodili do ordinace mého otce, brzy jsem s ním směl jezdit po návštěvách a v pěti letech jsem ho směl poprvé doprovázet při ohledání mrtvoly - ještě dnes se vidím stát ve dveřích jako přibitý, bázlivě, mrtvý sedlák vystaven uprostřed velké světnice. Pod dojmem tohoto silného zážitku jsem se o příštím Velkém pátku ptal v kostele, jestli již otec ohledal Spasitele, vystaveného na oltáři postranní kaple.

Můj otec mě bral i do sousedních vsí, také do české Rohozné. Když jsem tam čekával v autě, obcházel mě občas tichý strach, že mě čeští chlapci zbijí. To hrozilo, především pokud někdo nosil kožené kalhoty a bílé podkolenky. Ve skutečnosti nezažila naše rodina nikdy projevy nepřátelství, ani v letech protektorátu.

V naší rodině a okolí se dbalo na zachování němectví, ovšem bez rozpínavosti. Tomu odpovídalo, že jsme českou státní hymnu zpívali ve škole ne sice s nadšením, ale také ne s odporem nebo vnitřním odmítáním. Měl jsem dokonce radost, když jsem v první třídě národní školy dostal bílo-modro-červený odznak a byl jsem nešťastný, když se rozbil. Když roku 1937 zemřel prezident Masaryk, byl jsem smutný - reakce, která zrcadlila opravdový zármutek mé rodiny. Neboť za Masaryka se národnostní problémy z německého hlediska s lety uklidnily, zatímco po jeho smrti, za Benešovy vlády, začaly obavy z obnovení polarizace, ke kterému potom skutečně došlo. Podobné pocity ze svého dětství líčí Ilse Tielschová-Felzmannová, stejně stará spisovatelka z jižní Moravy s rodinnými vazbami k Moravské Třebové: "Plakala jsem, když se rozbil můj odznak s bílo-modro-červenou vlaječkou. Ještě víc jsem plakala, když zemřel starý prezident."³

Politický vývoj let 1937 - 1938 mé rodiče zřejmě ještě neznepokojoval. Ani mobilizace 21. května 1938, kdy v obvodu policejního okrsku Moravská Třebová nenarukovali jen dva povolanci,⁴ neodradila mou rodinu od cesty do Německa v srpnu 1938, která vedla přes Cínovec do Saska, Bavorska, k Bodamskému jezeru a k Rýnu, k Severnímu a Baltskému moři a do Berlína.

Týdny po této cestě byly však neobyčejně znepokojivé. Při obnovené mobilizaci musel můj otec 24. září 1938 narukovat se svým autem do Olomouce (byl armádním lékařem v záloze s hodností kapitána u 7. pohraničního praporu). Jeho mladší bratr naproti tomu odešel do lesů s Freikorps. Kdyby došlo k válce, postavili by se bratři proti sobě. Vzpomínám si dosud živě na jeden večer z té doby, kdy jsme já a můj tehdy čtyřletý bratr již leželi v posteli, matka a naše kuchařka seděly u nás a strach z války a o otce nám stahoval hrdla. Teprve 8. října 1938 (1. října začalo obsazování Sudet) byl náš otec z československé armády propuštěn.

Když u nás 10. října pochodovaly německé vojenské oddíly, jásal jsem, jako asi většina Němců v oblastech, kterých se to týkalo. Všichni jsme byli nadšeni připojením k Německu, které, jak to formulovala jedna sestřenice, bychom byli uvítali zrovna tak, kdyby byl u moci Karel Marx nebo císař Vilém. Téměř všichni Němci se r. 1938 rozhodli pro svou německou vlast, ne prvotně pro Hitlera nebo nacismus a už vůbec ne pro diktaturu, jak je sudetským Němcům stále znova podsouváno, také Václavem Havlem v únoru 1996. Hnědá diktatura sice ukazovala již r. 1938 svou brutální tvář, ale většina sudetských Němců to ještě nepoznala - také moji rodiče ne. Generaci našich rodičů bychom mohli předhazovat nevšímavost k již rozpoznatelným znakům totalitního systému, naivitu nebo také oslnění národnostní propagandou, jistě však ne vědomé rozhodnutí pro hnědou diktaturu. Analogicky mnoho Čechů také neprohlédlo v letech 1945/46 a ještě ani při volbách 1948 bolševismus.

Akce zinscenované Němci z našeho regionu v listopadu 1938 v Moravské Chrastové a ve zbrojovce v lese mezi Radiměří a Pomezím, na kterých se podíleli i dva naši vzdálení příbuzní, neschvalovali moji rodiče z hloubi duše. Když 9. listopadu 1938 hořela také ve Svitavách synagoga a dr. Gottlieb, kolega ze sousedství, přítel mých rodičů z Jedlové, Žid, který se oženil s pobaltskou Němkou, uprchl do Prahy, ustupovalo v domě mých rodičů nadšení pro národní socialismus rychle hlubokému zklamání.

Pro mě mělo připojení naší vlasti k Německé říši - zajímavé je, že jsme mluvili o obsazení, ne o osvobození! - jedině ten následek, že ve třetí třídě právě zahájená výuka češtiny opět skončila, čehož dnes velmi lituji. Jinak mi z oné krátké doby míru zůstal v paměti jen jeden krásný nedělní výlet do Klodzka.

Nezhojitelné rozbití "zbytku Čech" jsem si patrně neuvědomoval. Naše vesnice sice hraničila s protektorátem, hranice však nebyla vnímána jako ostrý předěl. Živě si ale vzpomínám na 1. září 1939. S několika kamarády jsem stál před oknem jednoho ze sousedních hostinců a poslouchal z rádia zprávu o začátku války s Polskem. I když jsem jako devítiletý nemohl ještě posoudit její význam, pociťoval jsem přece tuto zprávu jako nepochopitelné, hrozivé nebezpečí, snad v neuvědomělé předtuše nelidských událostí, které tato válka měla přinést.

Válečná léta do r. 1944 nezahrnují v mých vzpomínkách žádné zvláštní události národnostního soužití, či lépe "života vedle sebe". Protektorátní hranice probíhala 4 km od mé domovské vsi Radiměře podél začátku sousední české vesnice, Rohozné. Můj otec měl na starost velmi rozsáhlý obvod a staral se nadále i o své české pacienty v Rohozné. Kontakty

pretrvávaly, na této hranici bylo možné i žertovat. Tak pozvali Češi z Rohozné muže z Radiměře, kteří hlídkovali na protektorátní hranici, na guláš. Poté, co radiměřští s velkou chutí pojedli, prozradili jim Češi, co snědli - psí guláš! R. 1942 jsem byl poprvé v opeře, na Wagnerových "Mistrech pěvcích norimberských" v Brně. Cesta vlakem tam, do protektorátu, proběhla bez jakýchkoli potíží.

První hořká událost, která potkala naši rodinu, byla "hrdinná" smrt nejmladšího bratra mého otce, Helmuta. Po gymnáziu se dobrovolně přihlásil k wehrmachtu a padl jako dvacetiletý 23. června 1941, druhého dne po napadení Sovětského svazu. Současně s ním padl jediný syn plukovníka Luftwaffe, jehož i jeho manželku tehdy naše rodina poznala. Plukovník Schönaich býval vychovatelem u pruského královského dvora a patřil k odbojářským kruhům. Po atentátu na Hitlera 20. června 1944 nás manželský pár navštívil v Radiměři ve velkém strachu z Gestapa. Pokud si ale dobře vzpomínám, unikl plukovník zatčení. Důvěra mých rodičů ve mne, tehdy čtrnáctiletého, musela být značná, když mě zasvětili do smrtelného nebezpečí, které plukovníku Schönaichovi hrozilo.

R. 1941 byl bratr mé matky Friedl Sokele, svobodný a dosud coby sedlák uznávaný za nepostradatelného, povolán k wehrmachtu. Aby nemuseli předat sokelovský statek do cizích rukou, převzala má matka režii, navíc k rodině a spolupráci v praxi, zahrnující i domácí lékárnu. Jeden z čeledínů mi tehdy udělil lekci, na kterou ještě dnes vzpomínám se studem. Jednoznačný postoj rodičovského domu nemohl zabránit tomu, abych byl ovlivněn štváním Hitlerjugend proti Židům. Když jsem jel s naším čeledínem na koňském povoze po vesnické silnici, pronesl jsem - možná ve spojitosti s deportací našeho souseda Maurice Cheauré - nenávistnou poznámku o Židech. Nemohu si už vzpomenout, co mi náš čeledín řekl. Nikdy však nezapomenu, jak kategoricky mě ten prostý člověk napomenul.

Mé ženě i mně je nepochopitelné, že pronásledování a deportace Židů v našem regionu zůstávají dodnes jak z německé, tak z české strany bez ohlasu. V žádné z jinak tak hodnotných kronik se nenacházejí odkazy na život jediného ze židovských spoluobčanů. Jedině s manželi Gottliebovými z Jedlové, žijícími po válce v Londýně, získali moji rodiče opět spojení a dozvěděli se o jejich těžké a nebezpečné cestě. Teprve po desetiletích jsme se dozvěděli něco bližšího o smrti našeho souseda Maurice Cheauré v Osvětimi, o dlouhodobém věznění paní Víškové, Židovky pocházející z Radiměře, v koncentračním táboře v Terezíně, které přežila, o věznění polovičnických Židů Freda Cheauré a Karla Víška nejprve v německých internačních táborech a potom v českých věznicích. Na rodinu Nettlových upomíná jen pamětní deska na jednom hrobě na Křížovém vrchu v Moravské Třebové. Byl by to velmi záslužný úkol, vyzkoumat osudy židovských rodin z naší hřebečské vlasti. Stejně tak důležité by bylo vyšetřit euthanasie v léčebnách nervově chorých v prostoru severní Moravy a Slezska - předpoklady byly vytvořeny zveřejněním „akt T4“ v Berlíně.

Má matka obhospodařovala dvůr Sokelových, 44 hektarů, z nichž polovinu měla v nájmu její přítelkyně Trude Richterová, se dvěma děvečkami a věrným prostáčkem Franzem, kterého má babička přivedla do dvora jako zpustlého a bezmocného mladého muže. Místo

obou německých čeledínů nám byli přiděleni dělníci z východu, Polák, Ukrajinec a běloruský manželský pár. Péči své babičky o neohrabaného Franze (v očích nacistů patřil k života nehodným), své matky o pokořené dělníky z východu a o těhotnou Bělorusku jsem prožíval, spíše nevědomky, jako příklad toho, jak se má dbát o lidi odkázané na cizí pomoc - cenná to zkušenost pro mé pozdější povolání.

R. 1942 byl pro radiměřský statek pořízen traktor. Na žně dostal můj strýc Friedl Sokele, jako voják přidělený do Schweinfurtu, dovolenou. S nadšením jsem se od něj učil jezdit s traktorem a žnout obilí, svážet s koňmi seno a obilí, řídit povozy do stodoly na centimetr přesně. Na podzim 1943 a 1944 jsem musel s traktorem také orat všechna pole, což mě bavilo mnohem víc než škola a což se také projevilo na vysvědčeních.

Zásada mého otce, vážit si každého člověka a věren Hippokratově přísaze pomáhat každému nemocnému bez ohledu na stav, náboženství či národnost, se nelíbila některým z žen, evakuovaných ze západního Německa do Banína. Vyzývaly starostu, aby udal mého otce Gestapu, protože podle jejich mínění příliš dobře pečoval o jugoslávské válečné zajatce. Nepočítaly ovšem s odvahou starosty, který jim pohrozil, že už ze vsi nedostanou žádná vejce, mléko ani chléb, jestliže budou dále plánovat udání proti "našemu doktorovi".

Obdivuhodná byla také odvaha našeho profesora matematiky na střední škole ve Svitavách, Karla Mittera. Když jeden ze spolužáků přišel do vyučování v uniformě Hitlerjugend, pohrozil mu Mitter vyhozením ze třídy, pokud by přišel ještě někdy v uniformě - tehdy velmi nebezpečný výrok. Naštěstí jej nikdo z naší třídy neudal Gestapu.

S rokem 1945 a dramatickým zhoršením situace pro Německo se stalo i pro nás ohrožení citelným. V únoru a březnu přijely koňské potahy s uprchlími Slezany, kteří byli ubytováni ve vesnici, potom do našeho domu rodina dr. Schwetze z Opavy, a s nimi strach z blížící se fronty. 27. března 1945, v den mých patnáctých narozenin, jsem musel s několika vrstevníky doprovázet nákladní vlak ze Svitav do Kopřivnice do závodů Tatra. Jeli jsme v brzdařských budkách vagonů, nevěděli jsme, co doprovázíme, nevěděli jsme, co máme dělat - šílenství, které bylo pro onu dobu typické.

Nepochopitelná a hrozně brutální byla ona událost, která se přihodila 1. dubna 1945 nedaleko hostince Strikových na Klugově statku v Radkově. Čeští partyzáni zabili střelnou ranou do spánku mladou selku, matku čtyř dětí, a usmrtili tři uprchlíky. Stejný osud potkal i další matku s dětmi, pacienty mého pozdějšího tchána, dr. Soukoppa, v jedné lesovně. Podle našich informací byl právě tento atentát podnětem pro neuvěřitelně brutální odvetnou akci z německé strany v Javoříčku.

17. dubna 1945 uprchl můj strýc prof. Rudolf Jandl se svou ženou Tini, sestrou mé matky, a svou dcerou Hiltraut z Brna do Radiměře, vyzvedával jsem je na nádraží v Hradci nad Svitavou. Byli šťastní, že se jim pomocí vozidla wehrmachtu podařilo uprchnout z již obleženého Brna. Tak také zůstali ušetřeni brněnského pochodu smrti.

Šílenství ale ještě neskončilo. 20. dubna 1945 jsem musel s více než stovkou rovněž patnáctiletých k zákopům. Museli jsme stavět ochranné zákopy mezi bunkry pocházejícími z

první republiky u Markvartic - Široké Nivy (mezi Krnovem a Bruntálem). Když Rudá armáda v noci na 6. května 1945 u Jeseníku prolomila německou frontu, pochodovali jsme - můj otec mi prozřetelně dal s sebou kompas a mapu - přes Andělskou Horu do Karlovy Studánky, v noci jsme překonali Praděd. Dále jsme šli přes Kouty nad Desnou, Velké Losiny, Šumperk až k Zábřehu. Posledním vlakem, za kterým vyletěl most do povětří, jsme mohli jet do České Třebové a odsud do Hradce nad Svitavou. Dopoledne 8. května jsem přišel domů, úplně vyčerpaný, vyhladovělý, žízňivý a s prochozenými botami, ale dva dny před Rudou armádou. Musel jsem vypadat velmi zpustle, neboť mě má matka nejprve nepoznala, ale považovala mě za svého bratra Friedla. Ten se nevrátil; poslední zprávu o něm obdržela naše rodina z Moravské Třebové, kudy byl vlečen jako válečný zajatec. Od té doby je nezvěstný.

Z vyprávění je mi známo, že v prvních květnových dnech se také v Radiměři uvažovalo o možnosti uprchnout s koňskými povozy přes Čechy do Bavorska. Rozvášní muži, mezi nimi můj otec, dokázali přesvědčit zastánce tohoto návrhu, že útek se nepodaří a že je lepší zkusit přežít konec války ve vlastní vesnici, ve známém prostředí. Už od Stalingradu se konaly v domě mých rodičů časté nedělní porady se starostou, místním a krajským vůdcem rolníků, které by dnes byly označeny za konspirační schůzky, ne aktivní, ale pasivní forma odporu se střízlivým posouzením stále se zhoršující situace, které bylo mým rodičům umožněno díky pravidelnému poslechu Radia Beromünster, "nepřátelského vysílače". Tyto schůzky, konající se již od r. 1942, stály jistě v pozadí toho, že se v Radiměři při diskuzi o útěku přes Čechy a jeho zamítnutí nekonaly žádné neuvážené akce.

Rodiče však nemohli zabránit sebevraždě dr. Preisse a jeho manželky ze Svitav. V posledních dnech války přišli i se svými dvěma syny k nám do Radiměře a 12. května šli ještě jednou do Svitav. Na zpáteční cestě přes pole se mezi Vendolím a Radiměří otrávil. Jako úřední lékař neviděl zřejmě dr. Preiss jiné východisko než smrt. Oba syny odvezla o něco později babička do Vídně. Z obyvatel Radiměře ukončili svůj život v těchto dnech "jen" tři, zatímco ve Svitavách zvolil v panickém strachu z hrozících událostí smrt větší počet lidí.

Také rodina dr. Rudolfa Pechholda přišla ze Svitav k nám do Radiměře, aby zde přestála vpád Rudé armády. Dr. Pechhold byl spolužák mého otce v Moravské Třebové, jeho syn Wolfgang, později vysokoškolský profesor fyziky, byl můj spolužák ve Svitavách. Jedna z dcer utrpěla v Radiměři těžké poranění obličeje způsobené úderem kopyta, které můj otec ošetřil. Jinak přestála tato rodina ony dramatické dny v okolí naší vsi bez úrazu.

Německé oddíly byly odsunuty, sovětské tu ještě nebyly. Všude ležela munice, především ve vesnických příkopech. Mnoho koní bloudilo v okolí bez pána. Jezdeckého koně, kterého u nás nechal jeden důstojník, jsem 9. května osedlal a jezdil na něm, jen jeden den. Byl to den strašidelného klidu. Dopoledne jsme slyšeli ruské tanky T-34 na Císařské cestě z Hradce nad Svitavou. Velmi mě zasáhla smrt jednoho šestnáctiletého z horního konce Radiměře. 9. května zvečera ho k nám přivezli na koňském povozu. Pomoc ale přišla pozdě, vykrvácel ze zranění stehenní tepny a já zažil, jak zemřel na otepi slámy před naším domem.

Zatímco můj otec zůstal doma, aby zabránil vojákům Rudé armády, kteří přitáhli 10. května, v rabování, což se mu nepodařilo, odstěhovala se matka s mým bratrem a se mnou s několika dalšími lidmi do úkrytu v Hauptově mlýně (Hoapn). Tam jsme neobjeveni strávili několik dní a nocí a zůstali ušetřeni násilí. Násilí zůstala ušetřena také má sestřenice Hiltraut, ukrytá na jiném dvoře. Naproti tomu jiná sestřenice v Radkově byla několikrát znásilněna ruskými vojáky. Můj strýc Fritz Strik, správce mléčného dvora v Městečku Trnávce, byl zachráněn svým strojníkem, českým komunistou, před osudem 16 jiných Němců, kteří byli 10. května 1945 zastřeleni.

V prvních dnech po obsazení byl dům mých rodičů vypleněn ruskými vojáky a Čechy z Rohozné. Při naší první návštěvě ČSSR v roce 1973 nás na Křížovém vrchu v Moravské Třebové oslovila žena tehdejšího hrobníka, která pocházela z Rohozné, a vyprávěla nám plna pohrdání, že mezi českými ženami, které v oněch květnových dnech kradly postele z domu mých rodičů, byly také pacientky mého otce. Již dva dny po příchodu Rudé armády postavili čeští partyzáni před dům mých rodičů hlídku, aby zabránili dalšímu plenění. Partyzáni vyprávěli mému otci, že v předešlé zimě jej několikrát viděli v noci v lese, jeho auto však vždy včas poznali.

První týdny po konci války byly pro nás mladé makabrozní směsí dobrodružství a smrtelného nebezpečí. Můj jedenáctiletý bratr obchodoval s ruskými vojáky a vyměnil světelné rakety za koně. To nás velmi potěšilo, neboť naše koně, včetně krásného jezdeckého, zabavily již první ruské jednotky. Moji přátelé a já jsme riskovali při nebezpečné hře. Z velkého množství všude se povalující munice jsme vyhledávali 8,8 cm granáty, rozšroubovávali je a vysypávali trhavinu a zapalovali ji pomocí zápalné šňůry. Měli jsme velké štěstí, že se nám při těchto lehkomyšlných hrách nic nestalo. Dva radiměřské muže naproti tomu exploze munice zabila.

Munici ležící na silnicích a v příkopech jsme museli nejprve nanosit do pískovny mimo vesnici a odtud dopravit koňskými povozy do Svitav. Když jsem byl na cestě s jedním nákladem, rozbilo se v Hradci nad Svitavou kolo u vozu a několik beden s municí vypadlo k mému úděsu na silnici, neexplodovaly však.

V našem okolí zanechal wehrmacht velká stáda koní. Několik koní pošlých na našich polích jsem musel s naším Franzem zakopat. Několikrát mě s několika dalšími mladými a několika starými muži, kteří zůstali ve vsi, odvezli sovětští vojáci pást koně na lukách mezi Hradcem nad Svitavou a Radiměří. Bavilo nás jezdit na těchto koních bez sedla. Když jsem ale jednomu vojákovi nerozuměl a neudělal to, co chtěl, strhl pušku s ramene, zamířil ji na mě, odjistil - a díky Bohu nevystřelil. Tato stáda koní jsme měli pod dozorem vojáků hnát přes Slovensko na Ukrajinu. Za ranního šera jsem s několika dalšími chlapci uprchl. Po cestě jsme byli ostřelováni, podařilo se nám však ukrývat v polích a v jednom dvoře, dokud zvon o šesté hodině neohlásil konec zákazu vycházení.

Riskantní pro mě byla má tělesná výška, měřil jsem už 175 cm a byl jsem proto několikrát považován za německého vojáka. Díky dobré znalosti naší vesnice a selských dvorů jsem ruským vojákům dokázal pokaždé včas uniknout.

Tak jako museli Židé v nacistickém Německu nosit žlutou židovskou hvězdu, tak jsme my byli označeni velkým černým N jako Němec na bílé pásce na paži, později na hrudi. Němci už nesměli navštěvovat školy. Proto jsem musel pracovat jako čeledín v Moravské Radiměři ve dvoře, který již 300 let patřil mým předkům z matčiny strany, pod mladým národním správcem Jendou Cupalem. Byl synem jednoho rolníka z Rohozné a jemu jsme vděčili za to, že situace pro nás zůstala snesitelnou. V březnu 1946 se vrátil do Rohozné. Jeho otec mu řekl: "Jendo, to se nedělá!"

13. července 1945 byli odsunuti první obyvatelé České Radiměře. Nepopsatelné byly útrapy, kterým byli vystaveni ještě v Radiměři, opravdu nelidská jejich cesta v otevřených vagonech přes Čechy do Bavorska. V oněch časech anarchie a každodenního ohrožení života se bavil můj otec s jedním svým českým pacientem, učitelem. Dotaz na budoucnost zodpověděl tento v pochmurné předtuše větou: "Teď přijde socialistická noc!"

Pro nás, kteří jsme zůstali, bylo neskonale smutné až strašidelné žít ve zcela prázdné vesnici. Mnozí ze sousedů a přátel už tu nebyli. Přesto jsme doufali, že budeme moci zůstat ve své vlasti. Postupimská dohoda přinesla také nám hořkou jistotu, že budeme muset jít. Mému otci a rovněž tak mému tchánovi sice bylo nabídnuto, aby zůstali, poněvadž lékařů bylo třeba. Nám dětem bylo však bráněno ve školní docházce. Proto se oba otcové rozhodli jít cestou všech Němců do ciziny.

Má teta Lili Jandlová byla 23. října 1945 vzata do vazby a uvězněna v Brně ve věznici "Na Cejlu", protože nebylo možno zatknout jejího muže. Byl hledán pro účast na akci v Moravské Chrastové v listopadu 1938. Z anglického válečného zajetí se už nikdy domů nevrátil, nýbrž zůstal v britské okupační zóně. Proto si musela jeho žena odpykat několikaměsíční vazbu ve strašných podmínkách. V den svého propuštění v březnu 1946 vážila už jen 36 kg. Zůstala pod dohledem četnictva, musela se každý týden hlásit a teprve v září 1946 byla propuštěna k vyhoštění.

Od března 1946, poté co dvůr Sokelových převzala česká rodina s německým jménem, Niederlovi, jsem pracoval v opravně traktorů. 8.května 1946 jsme museli nástupci mého otce vyklidit lékařský dům. Sestra naší kuchařky Gusti Hauptová nás přijala do svého domu na "Novém Světě". Chudobná a velmi stísněná byla tato idyla na kraji lesa u silnice na Hradec nad Svitavou, kterou jsem prožíval pouhé dva dny. 10. května 1946 jsem byl jako všichni mladí Němci z okresu Svitavy zatčen a internován nejprve v tovární budově v Moravské Chrastové, později v barákovém táboře ve Svitavách. Toto období nesvobody mě, dohola ostříhaného a pokořeného, velmi zasáhlo a představa uvěznění je mi dodnes nesnesitelnou. Byly to jen dva měsíce a já sám jsem zůstal ušetřen brutality, musel jsem však zažít, jak byli dva spoluvězni s nepředstavitelnou krutostí zbiti. Nikdy předtím a nikdy potom jsem neslyšel lidi tak řvát bolestí jako zvířata. Tmavě hnědé oči obávaného četníka F. L. mi zůstaly v paměti dodnes a mnoho

let jsem si všimal barvy očí každého člověka, kterého jsem potkal. Jak teprve museli trpět oni lidé, kteří museli nacistický nebo bolševický teror snášet celé roky!

Ale zažil jsem také pomoc, která zůstane nezapomenuta. Na Jendu Cupala vzpomínáme já a má sestřenice Hiltraut vděčně ještě dnes. V táboře v Moravské Chrastové jsme velmi hladověli. Když se to dozvěděla rodina Cupalova z Rohozné, přinesla mi dcera chleba a omastek. Při přeložení z Moravské Chrastové do Svitav jsme pochodovali po někdejší Císařské cestě. S nekonečným smutkem jsem se díval přes Hradec nad Svitavou na vzdálenou Radiměř, na navždy unikající domov. Když mi chtěl před touto cestou otec podstrčit chléb, četník F. L. s ním zle naložil, právě když jsem procházel kolem. O několik kilometrů dál mě utěšoval mladý četník ze stráže. Jeho jméno už si nepamatuji, vím však, že jeho otec byl v německém koncentračním táboře! Když jsem byl ve Svitavách přidělen jednomu starému českému důstojnickému manželskému páru na řezání dřeva, byl jsem dojemně zaopatřen jídlem. A když byla má matka při vysídlování umísťována na nádraží ve Svitavách do nákladního vlaku, setkala se také ona s ochotou a zdvořilostí vyššího českého důstojníka.

Abych byl propuštěn z internačního tábora, přihlásila se má matka s mým mladším bratrem dobrovolně k vysídlení, ke kterému došlo 29. července 1946; otec byl coby lékař uvolněn teprve v září 1946. S jeho transportem přijela i teta Lili Jandlová. Oba její syny (ve věku 8 a 4 roky) vzala s sebou má matka a předala je jejich otci, který žil v severním Německu.

Jako bezdomovci, zraněni v hloubi svých srdcí, přišli jsme do ciziny, do zničeného Německa. Bezdomovectví bylo při vysídlení zapsáno do domovského listu. Při transportu jsem se setkal s Gusti Horntrichovou, dvacetiletou dívkou ze Svitav. Jí vděčím za to, že jsem pozvolna znovu nabyl sebedůvěry. Po tříměsíčním ubytování v jedné vesnici u Pforzheimu - paní domu nás přijala s velkou ochotou pomoci - jsme se mohli v říjnu 1946 přestěhovat za naším otcem do Hofheimu, malého městečka ve východní části Dolních Frank. Po zimě plné strádání a stále ještě velmi hubeném létu si mohl otec opět vybudovat praxi a naše rodina se mohla v Hofheimu usadit. Po mé maturitě v Bambergu a po studiu ve Würzburgu, Innsbrucku a Heidelbergu následovaly r. 1955 státní zkoušky a promoce na medicíně, roku 1967 habilitace. Ve Würzburgu jsem našel jako primář interního oddělení a lékařský ředitel kliniky misijního lékařství vážené a velmi uspokojujivé profesní postavení až do penzionování v roce 1995.

Svou ženu jsem poznal již v kolébce, neboť naše matky se přátelily a již naši dědečkové, Josef Niederle a Othmar Strik, oba řezníci, se dobře znali. Rodina dr. Soukoppa musela opustit svůj dům v Moravské Třebové během půl hodiny již 22. srpna 1945. 23. srpna 1945 byl můj pozdější tchán s mnoha jinými Němci deportován do Vítkovic a musel tam nejprve pracovat pod zemí, později byl ustanoven táborem lékařem a mohl tak pomoci mnoha spoluvězňům. Z nucených prací byl uvolněn k vysídlení za svou rodinou teprve v červenci 1946 a mohl si založit novou praxi v Taubertalu. Po nuceném vysídlení moji rodiče rodinu dr. Soukoppa rychle znovu našli a roku 1947 jsme se poprvé setkali ve zcela zničeném

Würzburgu. Ale teprve roku 1953 jsem potkal jejich dceru Gretl - na první pohled jsem si byl jist, že se musí stát mou ženou - tou se stala roku 1956 a je jí dodnes.

Bilance mých vzpomínek: Z války se nevrátili oba mladší bratři mých rodičů a bratranec mé ženy Norbert Stapels. Jeho otec Viktor Stapels byl již 18. května 1945 deportován do Osvětimi a 24. září 1945 zemřel v Moravské Chrastové. Má žena a já i s rodiči a sourozenci jsme během let 1945 a 1946 zůstali přes veškerá nebezpečí naživu a zdraví. Pro naše prarodiče bylo první desetiletí po nuceném vysídlení smrtelné, pro naše rodiče strašně těžké, když si museli vybudovat novou existenci ve zničené zemi. A pro samotnou naši generaci to byla velmi hořká cesta. A přece - mohli jsme znovu navštěvovat školy a univerzity. Proto pro nás znamenalo nucené vysídlení - ne 8. květen 1945! - svobodu, ovšem za vysokou cenu ztráty domova. Ve vsí nouzi a bezdomovectví jsme měli já a má žena to štěstí, že jsme se našli, založili rodinu a společně v sobě uchránili svůj hřebečský domov.

Dnes odpočívají prarodiče Strikovi a naši rodiče ve francké půdě, naše čtyři děti a pět z osmi našich vnoučat se narodily ve Frankách. Někdejší cizina, Würzburg a Franky, se stala naším novým domovem, kde se můžeme cítit dobře a jistě, patřit k uznávaným občanům města. Přesto pozorujeme se zadostiučiněním, že také čeští historici důkladně zkoumají naši společnou hořkou historii první poloviny tohoto století. Těšíme se z rozhovorů se svými českými krajany. Jsme vděčni, když jsou naši mrtví váženi a známky naší kultury zachovávány. Neboť:

Wo ist meine Heimat?	Kde domov můj?
Im Schönhengster Land!	Na Hřebečsku!

Prof. Dr. Med. Werner Strik, Walther-von-der-Vogelweide-Straße 37, D 97074 Würzburg
Z němčiny přeložila Radka Martínková

- 1 Za podnět k sepsání mých vzpomínek děkuji starostovi Moravské Třebové Mgr. Radko Martínkovi.
- 2 Linhart, Friedrich: Ein Mann aus Zwittau. Obertshausen, Context-Verlag 1995.
- 3 Tielsch-Felzmann, Ilse: Ich war das Kind Anni. In: Das wissenschaftliche und künstlerische deutsche Erbe Mährens. Symposium v Olomouci, prosinec 1995.
- 4 Skřivánek, Milan: Odsun Němců ze Svitavska 1945 - 1947. Dissertationes historicae 4/1995. Hradec Králové 1995.

Článek vyšel v časopise Moravskotřebovské vlastivědné listy č. 9, 1998, str. 19-26. Adresa redakce: Městské muzeum, Svitavská 18, 571 01 Moravská Třebová. Obsahuje 2 dobové fotografie Moravské Jaroměře z archivu městského muzea a reprodukci domovského listu z archivu autora.

Na www.go-east-mission.de vychází se svolením vedoucí redaktorky PhDr. Jany Martínkové v květnu 2008.

Německý originál „Erinnerungen und Gedanken eines mährischen Schönhengsters“ vyšel v srpnu 2010 na německojazyčné části této webové stránky, viz [zde](#).